

Lunds universitet  
Statsvetenskapliga institutionen

STV003  
vt 2006  
Handledare: Ylva Stubbergaard

# Berättelser om Sverige

En narrativ analys av nationellt identitetsskapande på  
Dagens Nyheters insändarsidor

Anna Johansson

# Abstract

In this essay I discuss narrative in the reconstruction of national identity. I discuss exclusion as a side effect in thick identities. That means that thick national identities always exclude another part. From this I've discussed the Swedish identity and its effects in the European co-operation. Identity is a discourse that reconstructs linguistically. Therefore I've analysed 92 letters to the press that all comment five articles published in the Swedish newspaper Dagens Nyheter 2005 and whose theme was Sweden and the Other in European change. The articles discussed a Swedish case - the "Vaxholm case" in which a conflict between national and European interests took place. Since discourses always appear in the language I founded that these letters to the press was a good material in the study of national identity. The majority of the writers were using some sort of storytelling in their messages. In the following narrative analysis six different themes in the writer's storytelling appeared. All these stories were telling something about "Swedish" characteristics. These characteristics expressed symbolic codes in the reproduction of national identity.

*Keywords:* Narrative, National identity, The "Vaxholm case", Integration, Letters to the press

# Innehållsförteckning

<b>1 Inledning.....</b>	<b>1</b>
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
1.2 Motiv för studien.....	2
1.3 Begränsningar i analysen.....	3
1.4 Metod.....	4
<b>2 Bakgrund.....</b>	<b>5</b>
2.1 Europeiska unionen: De fyra friheterna och integrationsprocessen.....	5
2.2 Vaxholmsfallet.....	6
2.3 ”Den polske rörmokaren”.....	6
<b>3 Teoretiska perspektiv.....</b>	<b>8</b>
3.1 Socialkonstruktionismen.....	8
3.2 Diskurser.....	9
3.3 Det sociala fältet.....	11
3.4 Identitet.....	11
3.5 Identitetsskapande.....	11
3.5.1 Identitet, integration och exkludering.....	13
3.5.2 Nationell identitet.....	14
3.6 Den narrativa infallsvinkeln.....	14
3.6.1 Vad är narrativ?.....	15
3.7 Vart rekonstrueras den nationella diskursen?.....	16
3.7.1 Text som förmedlare av diskurser.....	16
3.7.2 Media.....	16
3.7.3 Narrativ analys tillämpad på insändarsidor.....	17
<b>4 Problemformulering.....</b>	<b>18</b>
4.1 Den kvantitativa innehållsanalysen.....	18
4.2 Den kvalitativa innehållsanalysen.....	19
<b>5 Analys och resultat.....</b>	<b>20</b>
5.1 I vilken utsträckning förekommer berättelser om Sverige bland insändarna?.....	20
5.2 Finns det återkommande mönster i det sätt på vilket insändarna berättar om nationell identitet?.....	20
5.2.1 Återkommande mönster i berättelser om Sverige.....	21

5.3	Närläsning av insändarna – hur beskrivs Sverige och den andre i insändarnas berättelser?.....	21
5.3.1	Grupp 1: Berättelser om skammen att vara svensk.....	21
5.3.2	Grupp2: Berättelser om utvidgningslänternas invånare som fattiga/svag.....	22
5.3.3	Grupp 3: Berättelser om svensk besserwisserattityd/översitteri.....	23
5.3.4	Grupp 4: Berättelser om svenskt bakåtsträvande.....	24
5.3.5	Grupp 5: Berättelser om en utomstående reporter som avslöjar den svenska normen.....	25
5.3.6	Grupp 6: Andra berättelser.....	26
5.4	Sammanfattande analys.....	26
5.5	Slutdiskussion.....	28
	<b>Referenser.....</b>	<b>30</b>



# 1 Inledning

Integration är viktigt ur många aspekter. I det privata livet kan integration förhindra fördomar och i det längre ledet förebygga konflikter. Samma sak gäller på det nationella planet. Den europeiska politikens utveckling förutsätter på många sätt integration mellan medlemsländerna. Samarbetets grunder bygger på integration. Vad förutsätter då integration? Integration underbyggs ofta av någon slags känsla av gemenskap. I EU-sammanhang har otaliga försök gjorts för att skapa en gemensam europeisk identitet. Identitet kan i sig innebära en gräns gentemot en annan. ”Vi” uppstår när det ställs mot ”den Andre”. Tanken är därför att en uppluckring av den nationella identiteten underlättar ett samarbete. Trots detta verkar det som om den nationella identiteten på många håll står mycket stabil. I det nutida politiska världsläget uppstår konflikt efter konflikt på grund av de gränser som ständigt skapas mellan människor och grupper. Förkunskap om en viss grups egenskaper är exempel på en gräns som kan skapa konflikt. Detta visar de svenska makthavarnas förberedelsearbete på EU:s utvidgning 2004. Förslaget om övergångsregler vilade till stor del på ett antagande och visade på denna typ av förkunskap då den lyftes till en politisk fråga i samband med utvidgningen. Hur återskapas då den nationella identiteten och vart? Ett antagande som görs i uppsatsen är att identitet är ett diskursivt fenomen, och, det är nationell identitet som diskursivt fenomen som den har som ambition att undersöka. Uppstår då dessa diskurser helt utan yttre påverkan? I klassisk diskursanalys undersöks språket eftersom det är just via språket du och jag kommunicerar. Språket blir därmed platsen för återskapandet av diskurser. Språket som analysobjekt ligger därför som grund även i uppsatsen och i en av dess vanligaste förekommande former, texten.

Undersökningen föregås av en rad händelser. Svenska politikerns sätt att tala om EU:s framtid med ”sociala turister” från forna Öststaterna väckte ett intresse för relationen mellan Sverige och de nya medlemsländerna. I samma stund som ”social turism” kom på tal synliggjordes en gräns som förmodligen byggts upp under många år, men som inte kommit att aktualiseras förrän ett europeiskt samarbete låg nära. Denna gräns gav sig till känna än mer då ett lettiskt byggföretag hösten 2004 tvingades avsluta sitt arbete i Vaxholm när det svenska byggnadsfacket Byggnads varslade om blockad med hänvisning till att lönerna för dess anställda var för låga. De framförhandlade lönerna låg 24 kr under genomsnittslönen för en svensk byggarbetare det året (Dagens nyheter, Zaremba 2005, del 2). Detta fick som konsekvens att byggföretaget gick i konkurs. När Dagens Nyheter ett år efter konflikten publicerade en artikelserie på temat aktualiserades återigen de gränser som finns mellan Sverige och de nyblivna EU-staterna i det forna Östeuropa. Serien, som kommit att kallas ”Den polske rörmokaren”, bestod av fem delar och var alla skrivna av reportern Maciej

Zaremba. Artiklarna tog upp just de frågor som intresserat mig, nämligen gränsen mellan Sverige och de nya EU-staternas invånare. När sedan artikelserien orsakade en häpnadsväckande stor insändarstorm visade sig ett oväntat stort intresse för frågan. Alla insändare hade sin egen version av frågorna kring vad Sverige är och majoriteten använde sig av någon slags berättelse som hjälp för att föra fram budskapet. I samma stund gavs också berättelser kring människorna i de forna Öststaterna. Materialet visade sig med andra ord vara utomordentligt intressant för en undersökning av identitet. I och med att insändarna kommenterade med någon form av berättelse som hjälp föreföll narrativ analys som det mest lämpliga tillvägagångssättet.

## 1.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen kommer genom narrativ analys att *undersöka hur ett vi- och domperspektiv manifesteras i det sätt som läsarna har förstått och memorerat Maciej Zarembas artikelserie ”Den polske rörmokaren” i DN ht 2005.*

Det huvudsakliga syftet är uppdelat i tre problemområden. Dessa är:

- 1) *I vilken utsträckning förekommer berättelser om Sverige bland insändarna?*
- 2) *Finns det återkommande mönster i det sätt på vilket insändarna berättar nationell identitet?*
- 3) *Hur beskrivs Sverige och den andre i insändarnas berättelser?*

Undersökningen kommer att göras i tre steg. De första två frågorna avser jag att besvara i en kvantitativ innehållsanalys. Den sista frågan undersöks genom närläsning av insändarnas texter, genom en kvalitativ innehållsanalys.

## 1.2 Motiv för studien

Det finns flera skäl till varför jag valt insändarkommentarerna till ”Den polske rörmokaren” som analysobjekt. För det första publicerades artikelserien i Dagens nyheter. Dagens nyheter är Sveriges största morgontidning och utgör ett viktigt forum för politisk debatt genom dess välrenommerade debattsidor. Dagens nyheter är dels störst i Sverige och har genom sitt varumärke ett högt förtroende bland många läsare. För det andra anser jag att om man vill göra en analys av Europaidentitet är ”Den polske rörmokaren” en bra grund eftersom Maciej Zaremba ställer frågeställningar kring Sverige kontra den andre på ett sätt som vanligtvis inte görs i svensk media. Svensk media rapporterade i direkt anslutning till Vaxholmsfallet genom direkt rapportering och såvitt jag vet publicerades få

problematiserade artiklar i de större dagstidningarna, det vill säga Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet eller Göteborgsposten. På grund av artikelseriens ovanliga karaktär är det intressant att se hur insändarna reagerar på dess innehåll. Det faktum att artikelserien drog in hela 92 insändarkommentarer tyder dessutom på att serien lästs av många, och att den, som tidigare nämnts, varit ovanlig till sin karaktär och sitt innehåll. Analysen av hur insändarna använt sig av seriens innehåll och använt sig av delar av dess innehåll för att skapa en egen berättelse gör den till ett utmärkt analysobjekt både för en narrativ analys och för studiet av nationell identitet. Insändarkommentarer är dessutom korta och koncisa i sin utformning. Insändaren själv har avgränsat kommentaren till att innehålla det mest väsentliga. På så sätt kan materialet ses som mer pålitlig än exempelvis en intervjuanalys, eftersom intervjuaren alltid kan styra sina frågor till att få intervjupersonen att svara i linje med hennes/hans förförståelse. Därmed är inte sagt att insändarkommentarer som analysobjekt inte är problematiska. I följande avsnitt kommer jag att diskutera min egen roll som analytiker.

Sammanfattningsvis kan sägas att jag valt att analysera insändarnas kommentarer för att studera hur diskurser produceras och reproduceras genom media. Jag tar inte något normativt ställningstagande, men med den europeiska integrationspolitiken i baktanke för jag slutligen ett resonemang hur det nationella identitetsbildande som bland annat sker genom medier kan få för konsekvenser för integrationsprocessen.

Vari ligger då undersökningens relevans? Som i all diskursanalys ligger maktförhållanden bakom det sätt vi talar om oss själva och varandra. I statsvetenskapen talas ofta om tre huvudtyper av politikbegrepp. Den tredje av dessa menar att politikens innebörd ”omfattar beteenden, idéer och institutioner som är relaterade till utövandet av makt” (Lundquist 1993 s. 28). Undersökningen av diskurser och dess makt blir därmed väsentliga i statsvetenskapliga sammanhang. I mer konkreta sammanhang visar sig också identitetens betydelse i integrationsfrågan. Det europeiska projektet att möjliggöra fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och arbetskraft förutsätter integration för att kunna fortgå.

Van Dijk skriver att många studier av rasism fokuserar på generella aspekter av rasism, på makronivå, och negligerar uttrycken, manifestationer och mekanismer som reproducerar rasism som ligger på mikronivå. Van Dijk skriver också att analyser på mikronivå inte kan ersätta analyser på makronivå, men bör utgöra ett komplement till dessa (Van Dijk 1991 s. 5). Uppsatsens undersökning är således en analys på mikronivå. Den har inte som ambition att uttala sig om generella aspekter på exklusionsmekanismer, men, den kan säga något om vad människor resonerar kring, hur deras berättelser bidrar till rekonstruktionen av nationell identitet som vilket i det längre ledet kan motverka integration. Studien kan därmed säga oss något om den aktuella situationen.



## 1.3 Begränsningar i analysen

Materialet kan på flera sätt verka problematiskt. För det första är de flesta av insändarna positiva till dels artikelserien och dels integration och samarbete. På så sätt kan det verka onödigt att studera hur uttalande, som ställer sig positiva till integration faktiskt kan motverka den. Till syvende och sist kanske det är handlingar i form av exempelvis engagemang i integrationsfrågor som spelar någon roll, inte berättelser. Till detta vill jag säga att det oväntade gränserna i integrationsivrarens uttalande kan vara negligerade. För det flesta är det inte svårt att se när någon uppenbart sätter sig mot integration. Därför anser jag att det för integrationens skull är viktigt att också ifrågasätta det positiva särskiljandet just för att se den dolda gränssättningen i den och inte endast ta den för positiv. Den andra problematiska aspekten som jag vill ta upp är att ”Den polske rörmokaren” tar upp frågor vad och vem Sverige är. På så sätt är det kanske inte så märkligt att insändarna svarar på samma sätt. Man kan därmed hävda att de blivit inledda i denna typ av resonemang. Men, det kan också visa hur starkt förankrad den nationella identiteten är. Att direkt ge svar på sin egna version av Sverige istället för att svara på Zarembas frågeställning ”Varför Sverige?” visar dess naturliga svar, vilket *inte* är ifrågasättande av den nationella identiteten.

Analytikerns egen roll bör i sammanhanget också kommenteras. Att jag själv är en del av flera av de diskurser som diskuteras i uppsatsen kan självfallet leda till begränsningar hur väl jag lyckas distansera mig från analysobjektet. Min egen förståelse för studieobjektet och den värld i vilket detta befinner sig är det högst relevant att vara medveten om när man ska diskutera resultatens giltighet. Av denna anledning är det relevant att ha en så djuplodande teoretisk ingång som möjligt. Ofta är det just naturaliseringen kring vissa fenomen som gör att de döljs. Av samma anledning finns risken att man som analytiker just därför inte upptäcker dem. Därför gäller det att som forskare ha en så stadig teoretisk grund att stå på som möjligt för att försöka distansera sig från sin egen bild av världen.

## 1.4 Metod

På Dagens nyheters hemsida publicerades i direkt anslutning till ”Den polske rörmokaren” 92 insändarkommentarer. Dessa insändare utgör materialet för den narrativa analysen. Syftet med denna uppsats är att *beskriva hur den nationella identiteten manifesteras i det sätt som insändarna har förstått och memorerat ”Den polske rörmokaren”*. Detta görs för att få en bild av hur berättelser används i återskapandet av nationell identitet. Syftet är uppdelat i tre huvudsakliga frågeställningar, varav två undersöks genom kvantitativ innehållsanalys och en genom kvalitativ innehållsanalys.

## 2 Bakgrund

### 2.1 Europeiska unionen: De fyra friheterna och integrationsprocessen

Det europeiska samarbetet består av tre ”grundpelare”. Den första av dessa avser den inre marknaden och har som avsikt att möjliggöra fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer, de så kallade ”fyra friheterna”. EU:s grundläggande konstituerande fördrag utgjordes av Maastricht-fördraget respektive de tre gemenskapsfördragen; EEG-fördraget (Europas ekonomiska gemenskap), också kallat Rom-fördraget, Euratom-fördraget (fördrag om kärnenergi) och EKSG-fördraget (Europas kol- och stålgemenskap), som dock upphörde att gälla 2002. EEG-fördraget bytte i samband med Maastrichtfördraget (även kallat Unionsfördraget) namn till EG-fördraget och det är i detta fördrag vi hittar de ”fyra friheterna” (NE, Alvstam, Claes-Göran och Cramér, Per 2006).

Gemensamt för det klassiska europeiska integrationsteorierna, som tas upp i ”Integration som problemlösning” är tanken på att den nationell suveräniteten bör minska för att ett samarbete mellan Europas stater skulle kunna bli möjligt (2006 s 22). Dessa tankar uppstod i ett Europa som sett det första försöket till samarbete, Nationernas förbund misslyckas och genomlidit två världskrig. Liknande tankar finns hos den funktionalistiska teorin, dess frontfigur David Mitrany menade att kriget mellan de europeiska nationerna inte skulle komma att avta om inte nationalstaternas självbestämmande begränsades (Westberg, Jacob 2006 s 39). Schumanplanen, som kom att bli ett första steg mot europeisk integration, presenterades tanken att det europeiska nationernas samarbete borde sammanbindas av en Hög myndighet, i vilken bindande beslut för samarbetet skulle tas (Westberg, Jacob 2006 s 60). Dessa klassiska integrationsteorier kännetecknar dock det europeiska samarbetets inledande fas. Mer moderna teoretiker har istället andra frågor att ta itu med när integrationsprocessen varit ett sedan länge existerande samarbete prövats. Medan de klassiska integrationsteoretikerna diskuterade integration på bekostnad av nationalstaten fokuserar de moderna mer på utifrån integration som en fördel för nationalstatens intressen (Westberg 2006 s 90f). Dessa teoretiker menar att ett tätare samarbete skulle betyda att de nationella intressena med tiden skulle bli alltmer lika (Westberg 2006 s 94). Den realistiska mellanstatliga integrationsteorin menar att avsaknad av ett tydligt mål och en europeisk identitet gör att integrationen idag försvåras. Detta beror bland annat på att nationella politiker hellre knyter an till den nationella gemenskapen i sin retorik än till den europeiska (Westberg 2006 s 92). Det räcker med andra ord inte bara med gemensamma ekonomiska intressen för ett fungerande europeiskt samarbete. En europeisk identitet är enligt denna teori en förutsättning i den europeiska integrationsprocessen.

## 2.2 Vaxholmsfallet

På grund av bland annat bristande arbetstillfällen i hemlandet och en potentiell arbetsmarknad i övriga EU har hantverkare från Baltikum och Polen sökt sig till Sverige. I Vaxholm anställdes sommaren 2004 det lettiska byggföretaget Laval un Partneri för ombyggnaden av skola. I juni kontaktade det svenska byggfacket Byggnads Laval för att förhandlingar om kollektivavtal. Vad företagets anställda ursprungligen fick i lön råder det delade meningar om, men efter förhandlingarna gick företaget med på att betala ut en lön på 109 kronor i timmen. Facket ansåg dock att den framförhandlade lönen var för låg och krävde istället en lön på 145 kronor i timmen. I september avslutades förhandlingarna, företaget hade då inte accepterat kravet. I oktober varslade Byggnads om blockad. Snart därefter lade elektrikerförbundet in en sympatiblockad. Laval un Partneri hade då tecknat avtal med det lettiska facket. I december gick företaget till Arbetsdomstolen, som två veckor senare bestämde att blockaden var laglig. Därefter lade ytterligare fem LO-förbund varsel om blockad. I februari gav företaget upp och deras svenska dotterbolag L&P Baltic Bygg gick i konkurs (Andersson 2005). Arbetsdomstolen skickade sedan ärendet vidare till EG-domstolen. Fallet har ännu inte utdelats någon dom (maj 2006)

## 2.3 ”Den polska rörmokaren”

Den svenska morgontidningen Dagens Nyheter, publicerade hösten 2005, cirka ett år efter konflikten en artikelserie som kom att kallas för ”Den polske rörmokaren”. Artikelserien bestod av fem delar med olika innehåll, alla skrivna av reportern Maciej Zarembas. Följande text stod som ingress till serien första del ”Spöket kör en liten bil med utländska skyltar”:

Vad har en skola i Vaxholm med tysk sparris att göra? I det nya Europa framträder tidigare okända samband. Arbetaren som tar den fria rörligheten på allvar stöter på nya gränser där de gamla upphävs. DN:s Maciej Zaremba gav sig ut på en resa och insåg att kartan måste ritas om. Läs hans artikelserie som startar idag.

(Zaremba 2005, del 1)

Seriens genomgående tema var Sverige kontra den andre i europeisk förändring och ställde frågeställningar om varför, vad och vem Sverige är. Reportagen bestod av bland annat intervjuer med hantverkare från Sverige, Polen, Ukraina och Lettland och utifrån materialet problematiserade man kring den svenska modellen. Zaremba tog också upp andra fall som kan tänkas ha försämrat Sveriges förhållande till Lettland, bland annat när konstnären Pål Hollender filmade ett samlag med en lettisk prostituerad och upplyste åskådaren om att varannan ung kvinna i Riga var prostituerad. Filmen ”Buy Bye Beauty” finansierades av ett

statligt konstnärstipendium, visades i svensk TV och hyllades av delar av den svenska kultureliten.

Sammanfattningsvis kan sägas att Zaremba lyfte fram frågeställningar kring andra potentiella orsaker till fackets, regeringens, Hollenders och kulturelitens agerande.

Artikelserien väckte debatt och på Dagens Nyheter hemsida publicerades snart 92 läsarinsändare. De flesta var mycket positiva till den journalistiska formen och till att en stor svensk dagstidning framförde kritik gentemot olika makthavare. Kritiken som fördes fram berörde det journalistiska arbetet som man inte ansåg vara helt källkritiskt eller så försvarade man de fackliga avtalen och menade att artiklarna helt enkelt hade fel. Men de flesta insändare gav sin version om vad Sverige är och vad som föreföll oväntat och intressant var att majoriteten av fallen använde berättelser som hjälp för att föra fram budskapet.

## 3 Teoretiska perspektiv

De teorier som ligger till grund för uppsatsens analys går alla under beteckningen *Socialkonstruktionism*, en gemensam beteckning för en rad nyare teorier om kultur och samhälle (s11, Winther-Jørgensen & Philips). Gemensamt för dessa teorier är en gemensam syn på verklighetens och kunskapens natur. Verkligheten är enligt denna skola en mental konstruktion, vars utformning beror på vem som tittar. Detsamma gäller synen på kunskap, iakttagarens värderingar präglar kunskapen (s 67f, Lundquist). Studieobjekten i dessa teoribildningar är sociala konstruktioner och kulturella mönster. För att få större inblick och förståelse för det ontologiska, respektive epistemologiska förhållningssättet presenteras nedan den socialkonstruktioniska teoribildningens gemensamma punkter.

### 3.1 Socialkonstruktionismen

Enligt Vivien Burr karaktäriseras den socialkonstruktionistiska teoribildningen av fyra utgångspunkter:

- 1) *En kritisk inställning till självklar kunskap*  
Verkligheten är bara tillgänglig för oss genom våra kategorier. Vår kunskap och världsbild är med andra ord inte en direkt återgivning av verkligheten, snarare är den en produkt av våra sätt att kategorisera världen. Med andra ord kan all kunskap vi har om världen ifrågasättas. Den patriarkala ordningen är exempel på kunskap som länge varit ifrågasatt men som med tiden alltmer ifrågasatts, bland annat av feminismen.
- 2) *Historisk och kulturell specificitet*  
Människan tolkar sin kunskap om världen enligt kulturellt och historiskt betingade mönster. Med andra ord, hennes kunskap om världen är beroende av vilken kontext hon lever i. Det sätt på vilket hon uppfattar och representerar världen är kontingenta, dvs hennes världsbilder och identiteter skulle ha kunna sett annorlunda ut och förändras över tid. Diskursivt handlande bidrar till att konstruera den sociala världen och rekonstruera sociala mönster. Denna syn kallas antiessentialistisk, vilket betyder att den sociala världen konstrueras socialt, dess karaktär är alltså inte given på förhand. För att återgå till exemplet om den patriarkala ordningen kan vi ta jämföra Sverige 1906 med 2006. Kvinnors rösträtt existerade inte 1906. Detta faktum ifrågasattes visserligen men var likväl ett faktum, kvinnor gick inte till vallokalerna för att rösta. Införandet av förbud mot kvinnors rösträtt idag skulle förmodligen inte gå att genomföra på grund av den norm kring den kvinnliga rösträtten som etablerats sedan den infördes. Idag har denna norm blivit en självklarhet.
- 3) *Samband mellan kunskap och sociala processer*  
Det sätt på vilket vi uppfattar världen skapas och upprätthålls i sociala processer. Genom social interaktion bygger vi gemensamma sanningar. Uppfattningen om vad som är sant eller falskt upprätthålls därmed genom sociala processer. Om förbudet mot den kvinnliga

rösträtten ses utifrån en viss kontext som upprätthöll bilden av kvinnan som mindre lämpad att rösta blir kontexten som sådan intressant att studera. Vad var det som fick denna bild att upprätthållas? Det är här sambandet mellan kunskap och sociala processer kommer in. Bilden av kvinnan och hennes förmåga som förmedlas genom ex samtal eller media och kvinnors och mäns sätt att resonera verkar i ett socialt samspel och gör att kunskapen ses som självklar.

4) *Samband mellan kunskap och social handling*

Våra sociala handlingar bestäms utifrån vår gemensamma kunskap om vad som är sant eller falskt. I en bestämd världsbild uppfattas några handlingar som naturliga och riktiga och andra som otänkbara. Att handla på ett visst sätt uppfattas därmed i en viss kontext som riktig och gör att alternativa sätt att handla utesluts. I den kontext som diskuteras i föregående text blir det naturligt för kvinnan att inte rösta. Denna världsbild är dock, som tidigare nämnts, kontingent, vilket senare visade sig då den kvinnliga rösträtten infördes. (Burr 1995 i Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 11)

## 3.2 Diskurser

Definitionen av vad en diskurs är skiljer sig åt i olika sammanhang. Oftast innehar dock ordet diskurs en idé om hur språket struktureras i olika mönster som vi följer när vi agerar inom olika sociala områden. Winther Jörgensen och Philips benämner diskurs som ett sätt "att tala om och förstå världen" (2000 s. 7). De flesta inriktningarna inom det diskursanalytiska fältet menar, i linje med det socialkonstruktionistiska angreppssättet, att "vårt sätt att tala inte neutralt avspeglar vår omvärld, våra sociala identiteter och sociala relationer spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av dem" (Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 7).

Diskursen visar sig i språket, den mänskliga kommunikationen, vilket i sig påverkar vårt sociala agerande. Vid sidan av socialkonstruktionistiska drag bygger de flesta diskursanalytiska angreppssätten på strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi. Den menar att vårt tillträde till världen går via representationer av verkligheten som vi skapar genom språket. Dessa representationer är aldrig bara speglingar av en existerande verklighet, representationerna bidrar lika mycket till att skapa verkligheten. Man kan säga att verkligheten faktiskt existerar, men det är genom diskurs som den får betydelse. Språket liknas vid den maskin som konstituerar den sociala världen, de sociala identiteterna och relationerna. Nedan görs en sammanfattning av de poststrukturalistiska punkter de diskursanalytiska angreppssätten bekänner sig till:

- 1) Språket är inte en avspeglning av en redan existerande verklighet
- 2) Språket är strukturerat i mönster eller diskurser – det är alltså inte tal om ett generellt betydelsesystem, utan om flera system där betydelserna skiftar från diskurs till diskurs.
- 3) De diskursiva mönstren bevaras och förändras i diskursiva praktiker
- 4) Bevarandet och förändringen av mönstren ska därför sökas i de konkreta kontexter där språket sätts på spel

(Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 18).

Det finns inom diskursanalysen olika inriktningar, vilka alla delar de ovan nämnda kriterier. Winther Jørgensen och Philips delar in inriktningarna i *diskursteori, kritisk diskursanalys och diskurspsykologi*. Gemensamt för de tre inriktningarna är tanken att utövandet av en diskurs är en social praktik som formar den sociala världen (Winther Jørgensen och Philips 2000 s 25).

På grund av sitt breda fokus används i uppsatsen diskursteorin eftersom den är väl lämpad som teoretisk grund för olika socialkonstruktionistiska perspektiv till *diskursanalysen* (Winther Jørgensen och Philips s 31). Enligt diskursteorin är alla praktiker diskursiva, diskursen ses som fullständigt konstituerande för vår värld (Winther Jørgensen och Philips s 25). Diskursteorin representeras främst av teoretikerna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe, vars texter främst fokuserar på teoriutveckling. Verktygen för diskursanalytisk textanalys kan därför ges med inspiration från andra författare med socialkonstruktionistiskt perspektiv. I uppsatsen används diskursteori som teoretisk grund vid sidan av texter om bland annat narrativ analys för att tillhandahålla de analytiska verktygen (Winther Jørgensen och Philips 2000 s. 31). Men vad är då syftet med diskursanalysen om man inte ens kan försöka finna hur verkligheten ser ut bakom diskursen? Genom att undersöka mönster i det som faktiskt sagts eller skrivits kan man se vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får. Detta är en bra utgångspunkt för förändring. (Winther Jørgensen och Philips 2000 s. 28).

Grunden i diskursteorin är tanken om att sociala fenomen och dess betydelse aldrig är färdiga eller totala. Detta skapar en ständig strid om definitioner av samhälle och identitet, vilket får konsekvenser i det sociala. Diskursanalytikerns uppgift är därför att ”studera strävan efter att etablera entydighet i det sociala på alla plan” (Winther Jørgensen och Philips 2000 s. 31).

Laclau och Mouffe smälter samman två teoretiska traditioner – marxismen och strukturalismen/poststrukturalismen och genom teorin om det sociala och teorin om betydelse. I diskursteorin uppfattas det sociala fältet som en ”väv av betydelsebildningsprocesser” (Winther Jørgensen och Philips 2000 s. 32). Varje konkret fixering av betydelse är kontingent: betydelsen kan vara möjlig men inte nödvändig. Den diskursteoretiska analysens syfte är att ”kartlägga de processer där vi kämpar om hur tecknens betydelse ska fastställas och där vissa betydelsefixeringar blir så konventionaliserade att vi uppfattar dem som naturliga” (Winther Jørgensen och Philips 2000 s.32).

För att få förståelse för hur diskursen verkar ges härmed en kortfattad beskrivning av de olika begreppen. En diskurs beskrivs i diskursteorin som en fixering av betydelse i ett visst domän. Alla tecken i en diskurs är *moment*. Momentens betydelse fixeras genom att de skiljer sig från varandra på bestämda sätt. Diskursen fastställs genom att betydelse ordnas kring bestämda *nodalpunkter*. En nodalpunkt är ett privilegierat tecken varifrån andra tecken ordnas och får sin betydelse. I den nationella diskursen är exempelvis ”folket” en nodalpunkt. Diskursen etableras genom att utesluta andra möjliga betydelser som tecknen kan ha och andra sätt som tecknen kan vara relaterade till varandra. Diskursen kan därför ses som reducering av möjligheter. De mångtydiga tecknen, *elementen*, är de tecken som inte fått sin betydelse fixerad. Sammanfattningsvis

kan sägas att ”en diskurs försöker göra elementen till moment genom att reducera deras mångtydighet till entydighet” (Winther Jørgensen och Philips 2000 s.34). Det finns med andra ord flera konkurrerande sätt att uppfatta element. Elementen måste sättas i relation till andra tecken för att ge mening, detta sker via *artikulation*. Artikulationen är ”varje praktik som skapar relation mellan elementen så att elementens identitet förändras” (Winther Jørgensen och Philips 2000 s. 33ff).

### 3.3 Det sociala fältet

Det sociala fältet styrs enligt samma logik som diskurserna. Diskurser försöker, som tidigare nämnts, strukturera tecknen som om alla tecknen hade en entydig betydelse i en total struktur, som om elementen vore moment. På samma sätt uppför vi oss i det sociala livet, som om verkligheten runtomkring hade en entydig struktur och de grupper vi tillhör och våra identiteter vore objektivt givna (Winther Jørgensen och Philips 2000 s. 40). I detta sammanhang blir det intressant att studera med vilka medel vi konstruerar och rekonstruerar samhället så att vi uppfattar det som en objektiv och självklar värld.

### 3.4 Identitet

Den individuella och kollektiva identiteten följer samma principer och diskursiva processer. Enligt Laclau och Mouffe försätts individer i bestämda positioner av diskurserna. Man interpelleras av olika skäl med en särskild identitet till vilken hör särskilda förväntningar om ens uppförande. Diskurserna anger alltid vilka olika positioner ett subjekt kan inta. Subjektet är enligt diskursteorin detsamma som subjektpositioner i en diskursiv struktur. Subjektet är dessutom fragmenterat och kan inta olika positioner av olika diskurser (Winther Jørgensen och Philips 2000, 48f). Jaques Lacan menar att individen hela tiden struktureras diskursivt. Identitet är detsamma som att identifiera sig *med* något, dvs de subjektpositioner som individen erbjuds av diskurserna. Identitetens nodalpunkter kallar Lacan för mästersignifikanter. ”Svensk” är exempel på en sådan signifikant. Olika diskurser erbjuder innehåll åt ”svenskens” identitet. Genom att knyta ihop olika signifikanter i ekvivalenskedjor etableras identiteten relationellt. Den diskursiva konstruktionen av ”svensk ” anger vad svensken liknar och vad svensken skiljer sig från. När subjektet sedan representeras av en samling signifikanter kring en nodalpunkt som man får en identitet (Winther Jørgensen och Philips 2000 s 50f).

Diskursteorins identitetsuppfattning sammanfattas enligt följande punkter:

- 1) Subjektet är i grunden splittrat, det blir aldrig riktigt sig självt
- 2) Subjektet får identitet genom att representeras diskursivt



- 3) Identitet är detsamma som identifikationen med en subjektsposition i en diskursiv struktur
- 4) Diskursivt konstitueras identiteten genom ekvivalenskedjor, där tecken sorteras och knyts ihop i kedjor: hurdan man är och hurdan man inte är.
- 5) Identiteten är alltid relationellt organiserad – man är något eftersom det finns något som man inte är
- 6) Identiteten är föränderlig, på samma sätt som diskurserna
- 7) Subjektet är fragmenterat eller decentrerat, det har flera identiteter alltefter vilka diskurser det ingår i.
- 8) Subjektet är överdeterminerat, det har i princip alltid en möjlighet att identifiera sig på olika sätt i en bestämd situation. En given identitet är därför kontingent – möjlig men inte nödvändig.

(Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 51)

Den kollektiva och individuella identiteten verkar inom samma principer. Det är inte långt från att identifiera sig som ”svensk” till att identifiera sig i gruppen av ”svenskar” (s 51, Winther Jörgensen och Philips). Gruppbildning uppfattas som en reducering av möjligheter. Människor konstitueras i grupper genom att vissa identitetsmöjligheter är möjliga och andra ignoreras. Gruppbildningar är således tillslutningar i en obestämbar terräng, de fungerar endast, som också är fallet i all annan diskurs, genom att utesluta alternativa tolkningar. Diskursiva gruppbildningar utesluter den andre. Den andre fungerar som den måttstock gentemot vilken man identifierar sig. Skillnader inom gruppen blir i den diskursiva gruppbildningen betydelselösa, därmed också andra sätt genom vilka gruppen skulle kunna ha bildats (Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 52).

I den diskursiva gruppbildningsprocessen kommer representation in som ett väsentligt element. Det är först när någon talar om en grupp som den skapas. I samma ögonblick följer en hel samhällsbild med eftersom gruppen alltid skapas i kontrast till andra grupper. Gruppbildning ingår därför i betydelsebildningsprocessen, i myten kring hur samhället ska ges innehåll. Omvänt implicerar olika samhällsbilder om hur människor ska delas in i olika grupper. Vilken samhällssyn som slår igenom och vilka gruppindelningar just denna samhällssyn tillåter får avgörande konsekvenser för våra handlingar. Med andra ord styrs våra handlingar av den diskurs vi verkar inom (Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 52f).

### 3.5 Identitetsskapande

I följande avsnitt kommer identitetsbegreppet att vidgas genom texter av andra teoretiker.

*Autoidentifikation* kallas benämningen för att beskriva den egna gruppens identitet (Robertson 2003 s 103). Den självbild som exempelvis vissa svenskar ser som representativ för Sverige och dess folk skapas genom interna processer, en uppsättning föreställningar av hur det svenska samhället, dess kultur och folk är. Förutom autoidentifikationen uppstår svensk självbild genom att representera sig själv diskursivt i förhållande till andra. Detta sker genom *heteroidentifikation*,

genom beskrivningar hur den andre parten är i förhållande till oss (Robertson 2003 s. 103ff).

Jonathan Bignell menar i "Media Semoiotics" att det inte existerar en faktisk värld utan "de begreppsliga ramar genom vilka verkligheten blir tillgänglig för oss" (Bignell 1997 i Robertson 2003 s. 96). De ramar, inom vilka vi verkar, bygger på jämförelser med den andre (Robertson 2003 s.97). Den andre fungerar, som tidigare nämnts, som måttstock för att vår egen identitet. Exempelvis får begreppet "Sverige" innebörd först då det ställs mot "Norge", "Europa" eller något annat. Begreppet Sverige kan ses som element, ett mångtydigt tecken, vars betydelse flera diskurser kämpar om att fixera. "Sverige" tilldelas betydelse i en mängd olika diskurser, därmed kan ett flertal uppfattningar om dess identitet konkurrera med varandra.

### 3.5.1 Identitet, integration och exkludering

Therborn menar att "det första steget i den identitetsutformande processen består av differentiering av en gräns" (Therborn 1995 i Peterson och Robertson 2003 s.103). För att ett samhälles gränser ska kunna upprätthållas tar det hjälp av symboliska system och koder (Schlesinger och Elliot 1986 i Peterson och Robertson 2003, s 103). Dessa koder och symboliska system kan bestå av exempelvis nationella flaggor, berättelser om en viss grupps karakteristiska drag etcetera. "Stela svenskar" är exempel på en kod i gruppbildningsprocessen.

Grupper identifierar sig genom inkluderings- och exkluderingsstrategier som använder just dessa koder och symboler. Lars-Erik Cederman menar i "Constructing Europe's Identity" att en stark identitetskänsla förutsätter exkludering. Integrationen i Europa har exempelvis inneburit exkludering av Ryssland, ett område som i vissa europeers konstruerade av den andre blivit ett barbarsikt område i motsats till det civiliserade Europa. Beskrivningen av Europa som civiliserat och Ryssland som barbariskt är sådana symboler som används i identitetsskapandet både för den egna gruppen och för den andre. Integration förutsätter alltid ett visst mått av exkludering. Samma sak gäller även inom Europa. I Europa råder ett flertal Europaidentiteter som alla vill begränsa och skapa varandra (2001 s.159f).

Att exkludera en part betyder dock inte automatiskt att man tycker något negativt om den. Autoidentifikationen betyder inte heller att den egna gruppen alltid beskrivs som överlägsen den andre. Bo Stråth diskuterar i "Europe and the other and Europe as the other" Europas tre främsta Andra. Dessa är Orienten, Amerika och Östeuropa vilka alla bidragit till Europas förståelse av sig själv, båda positivt och negativt, det vill säga både skapat självkänsla och självkritik (2000 s. 410). Det vill säga, uttryck som "vi är så stela" är en symbol för svenskhet och uttryck för autoidentifikation medan "de är mer framåtsträvande än vi" är heteroidentifikation och säger samtidigt något om hur vi är, eftersom vi även i detta sammanhang ställs mot det annorlunda de. Sympatier eller beundran för den exkluderade gruppen är fullt möjliga. Positivt särskiljande är likväl tecken på

differentiering av en gräns. Robertson skriver att ”välvilliga porträtt av en särskild grupp kan få som effekt att den utesluts från den europeiska härden” (2003 s 105).

### 3.5.2 Nationell identitet

”I sin abstrakta form består den nationella idén av en bestämd föreställning om hur världen är och bör vara inrättad” (Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 155). Nationalstaten uppfattas därmed som ett område som bebos av en kulturell och språklig enhet med rätt att bestämma över sig själv. Denna essentialistiska uppfattning har dock inte existerat i mer än tvåhundra år. Genom att se nationer som sociala konstruktioner får man möjlighet att undersöka ”hur de konstruerades historiskt och hur de oavbrutet reproduceras, omdanas eller ifrågasätts i konkret praktik” (Winther Jörgensen och Philips 2000 s. 155).

Winther-Jörgensen och Philips föreslår ett tredje sätt att se på nationen, nämligen nationen som diskurs. Genom att dela upp världen i avgränsade kulturella områden kan man ge mening åt den. Detta betyder dock inte att nationalstaterna inte existerar. Verkligheten har under ett flerårigt nationsbyggande formats efter diskursens bild och nationalstaterna existerar såväl som institutioner, praktiker, känslomässiga anknytningspunkter och som en referensram som aktiveras i tal och handling (s160). Med andra ord – nationen bör enligt det diskursanalytiska synsättet uppfattas som en kontingent konstruktion av verkligheten. Vid sidan av nationen existerar en rad andra diskurser utifrån vilka världen är konstruerad. Nationen måste därför hela tiden reproduceras i konkret praktik för att kunna bestå (2000 s. 162 ff). Om vi ska följa Winther Jörgensen och Philips förslag om att betrakta nationen som diskurs antar vi också att den nationella diskursen rekonstrueras genom språket.

## 3.6 Den narrativa infallsvinkeln

Jeremy Tambling menar i ”Narrative and Ideology” att ”berättelser skapar tankesätt som vi accepterar som naturliga och tar för givna” (Peterson och Robertson 2003 s.92). Han hävdar därmed att det existerar ett förhållande mellan berättelse och ideologi (Tambling 1991 i Peterson och Robertson 2003 s. 92). Walter Fisher skriver i en artikel publicerad i ”Communications Monographs” 1984 att människor borde ses som ”berättande varelser”, snarare än som rationella aktörer, som varit den genomgripande människosynen enligt det traditionella västerländska tankesättet. Denna ”Homo narrans” uppfattas enligt diskursteorin som en samhällsprodukt, vars identitet är framhandlad och beroende av den politiska sfären ( Fisher i Robertson 2003 s. 93). Den narrativa analysen vilar på socialkonstruktivistisk grund. Vårt sätt att uppfatta världen innebär inte en objektiv återgivning av den. Istället är det genom våra kategorier som världen blir tillgänglig för oss. Människans kunskap om världen är beroende av vilken diskurs hon lever i. Därmed verkar också hennes berättelser inom diskursen.

Som tidigare nämnts upprätthålls ett samhälles gränser av symboliska system och koder. I detta sammanhang blir studiet av berättelser intressant eftersom berättelser kan säga oss något om dessa system och koder. I narrativ analys aktualiseras också diskursteorins tankar om individen som ständigt struktureras diskursivt. Enligt Alexa Robertson är studiet av narrativ ett tillvägagångssätt för få grepp om det diskursiva identitetsskapandet. Den narrativa analysen fungerar som verktyg för att komma åt relationen mellan idéer, erfarenhet och handling och för att förstå hur identiteter konstrueras och rekonstrueras i olika kontexter (s 91). Den narrativa analysens kanske mest framstående teoretiker, Margareth Somers, menar att ”sociala identiteter sätts ihop genom narration, sociala handlingar påverkas av narration och sociala processer och samspel förmedlas narrativt” (Somers 1994 i Robertson, s 91). Det är med andra ord inte bara våra identiteter som skapas genom berättelser. Det sätt på vilket vi uppfattar världen skapas och upprätthålls i sociala processer, som i sig, enligt Somers, förmedlas narrativt. Narrativ fungerar med andra ord kommunikativt i skapandet och återskapandet av diskurser och identiteter och som referens till våra handlingar, de sociala processerna och samspelet. Sammanfattningsvis kan sägas att berättelser kan ge oss insikt om hur omvärlden ser ut (Peterson och Robertson 2003 s. 93). Därför är det av största vikt att vi redogör för berättelserna istället för att ta de för givna ”utifrån det faktum att de olika sorters berättelser folk använder för att förstå sin situation alltid kommer att vara empiriska, snarare än förutsägbara...” (Peterson och Robertson 2003 s. 94). Catherine Kohler Riessman menar att människor rekonstruerar händelser och handlingar om dåtiden i personliga narrativ för att forma identiteter och konstruera livet. Att berätta, menar Riessman, är en av de första formerna av diskurs som vi lär oss ( Riessman 1993 s. 2f). Människans naturliga förmåga att berätta gör berättelserna till en bra grund för studiet av nationell identitet.

### 3.6.1 Vad är narrativ?

Det finns flera definitioner av vad narrativ är. I uppsatsen hänvisas dock till Seymour Chatmans benämning. Seymour Chatman menar att narrativ består av dels en historia och dels en diskurs. Historien består av 1) innehållet eller händelseförloppet och 2) karaktärer eller företeelser som har att göra med iscensättningen. Historien kan benämnas som narrativens ”vad”. Diskursen är själva uttrycket i historien med vars hjälp innehållet förmedlas. Diskursen kan beskrivas som narrativens ”hur” (Chatman 1987 i Bergström och Boréus 2005 s.19). En historia är därmed berättelsens rena fakta, exempelvis ”En man besöker Sverige”. Genom exempelvis betoningar av mannens utseende och hur det skiljer sig från andra eller hans ärende i Sverige och berättarens ställningstagande till mannens besök förmedlas narrativens ”hur”. Det är genom denna diskurs som berättelsens essens och stämning förmedlas. Diskursen ger också underlag för hur åhöraren ska ställa sig till det som berättas - är det bra eller dåligt att mannen besöker Sverige?

## 3.7 Vart rekonstrueras den nationella diskursen?

### 3.7.1 Text som förmedlare av diskurser

Jaget och den sociala kontexten är en dialektisk utvecklingsprocess, i vilken det egocentriska jaget blir ett ickecentrerat socialt jag. Därmed är det omöjligt att skilja kontext från individ. Detta innebär att språket, i form av en gemensam betydelse eller delade referensramar är fundamentalt, eftersom det är genom språket vi lär oss att ta den andres perspektiv och därefter gruppens och samhällets perspektiv

(Mead 1934 i Peterson och Robertson 2003 s. 19).

Citatet visar tydligt varför språket är ett intressant studieobjekt. Det är nämligen språket som förmedlar den andres perspektiv till oss. Språket finns överallt – i ett vardagligt samtal mellan två vänner, i intervjuer, i bilder, TV-nyheter och i dess tryckta form, texten.

Teun van Dijk skriver i "Racism and the press" att textanalysens tillvägagångssätt är att studera hur innehållet i en viss text är formulerat. Detta görs genom att studera hur texten är skriven. Van Dijk menar att de retoriska, argumentativa eller de narrativa strukturerna som bör stå i centrum för studien för att få en uppfattning om innehållet i en viss text (van Dijk 1991 s. 6).

### 3.7.2 Media

I media står språket, som i all annan mänsklig kommunikation, i centrum. Språket i media fungerar, som tidigare nämnts, som en diskursiv praktik där de diskursiva mönstren bevaras och förändras. Tidningar, TV och Radio sänds för det mesta över nationen och kan därmed tänkas fungera som nationell identitetsskapare. I uppsatsen är det debattforumen som står i fokus. Åsikter underifrån förmedlas via gemensamma forum till andra tidningsläsare och fungerar därmed som åsiktsspridare, om än med mindre trovärdighetsrykte än artiklar och reportage. Som Robertson skriver: "Mediernas sociala, virtuella funktion är överordnad dess informativa roll!" (Peterson och Robertson 2003 s.92).

Ylva Brune menar att nyhetsjournalistik och läsekretsen verkar i ett samspel. Brune menar att nyhetsjournalistik utgår från en förförståelse hos den läsekrets som nyheterna riktar sig till. En orsak till att en nyhet överhuvudtaget förefaller angelägen för en läsare är på grund av att den knyter an till tidigare kunskaper och etablerade gestaltningsmönster (Brune 2000 s.59). På så sätt bidrar även läsarnas tolkning av en nyhet till att diskursen kring en viss grupp fortgår. Denna utveckling fortgår dessutom eftersom nyheternas användning av vardagskulturens språk, symboler och berättelseformer skapar en läsekrets som delar tolkningsgemenskap (Brune 2000 s.53).

Van Dijk resonerar på liknande sätt. Han menar att läsarna använder sig av tidigare kunskap de besitter i sin strävan att förstå en nyhet (van Dijk 1988 s. 228). Därför är den förmedlade kunskapen inte alltid densamma som stod skriven i en viss nyhetsartikel. Som tidigare nämnts är det just så att människor tolkar sin kunskap om världen genom kulturellt och historiskt betingade mönster.

Detsamma gäller naturligtvis vid tolkningen av ett nyhetsartikel. Läsarna använder sig av en redan etablerad förförståelse och tolkningen av en viss nyhet kan därmed ligga långt borta från det från början menade budskapet. Genom att undersöka insändarna kan man därför, menar jag, också undersöka förförståelsen kring ett visst fenomen genom att jämföra artikelns innehåll och innehållet i den kommentar insändaren ger. Med andra ord, den återgivna tolkningen kan säga oss något om diskursen. Van Dijk menar dock att medieforskning inte kan undersöka vad människor tänker, snarare vad människor tänker kring. Men detta är just syftet, att undersöka vad människor tänker kring. Att få fram exakta åsikter är därmed inte relevant eftersom det är diskurserna som står som analysobjekt. Attityder, föreställningar och opinioner, menar van Dijk, går igenom hos reportrar såväl som hos läsare och läsarnas sätt att tolka nyheterna (van Dijk 1991 s. 5).

### 3.7.3 Narrativ analys tillämpad på insändarsidor

Genom narrativ analys kan man få ett grepp om hur de symboliska system och allmänna koder som Schlesinger och Elliot talar om förmedlas genom en viss text. Koderna kan säga oss något om olika inkluderings- och exkluderingsstrategier som människor använder sig av

Insändarnas kommentarer är därför intressanta att studera då man vill se närmare på de mekanismer som samspelar i återskapandet av den nationella diskursen.

# 4 Problemformulering

## 4.1 Den kvantitativa innehållsanalysen

Den kvantitativa innehållsanalysen är en totalundersökning av insändarmaterialet. Jag menar att undersökningen är relevant eftersom den kan säga oss något om i vilken utsträckning identitet reproduceras genom berättelser i de kommentarer jag har undersökt. Den första frågeställningen lyder:

*1) I vilken utsträckning förekommer berättelser om Sverige bland insändarna?*

För att ha möjlighet att besvara syftet måste jag ta reda på vilka insändare som kan kategoriseras som narrativ och samtidigt leta efter vilka som använder sig av temat "Sverige". Utifrån Seymour Chatmans definition av narrativ måste insändaren innehålla minst ett par av följande variabler. I fortsättningen kommer dock "narrativ" att benämnas som "berättelser"

Jag har markerat de variabler som jag anser passa bäst in på materialet med en stjärna. Det speciella med materialet är att det består av kommentarer till en tidigare återgiven berättelse. Insändarmaterialet består av berättelser om en berättelse.

*En historia= vad:*

*Abstract= sammanfattning av narrativen*

*\* Orientering= tid, situation, deltagare*

*\* Komplicerande handling= förflyttning från jämvikt till obalans*

*Upplösning= vad som slutligen hände*

*Coda= återför perspektiv till nutid*

*En diskurs = hur:*

*Utvärdering =*

*\* Betydelsen av handlingen kommenteras*

*\* Det sätt på vilket innehållet förmedlas och mening ges till historien*

(fig 6.1, s 230, Bergström/Boréus 2005)

Orientering och komplicerande handling har valts ut eftersom läsarkommentarerna består av en berättelse om en berättelse. Läsarkommentarer är näsan alltid en del av en pågående debatt kan därmed inte berätta något om berättelsens upplösning – vad som slutligen hände eller berättelsens coda, alltså föra perspektivet tillbaka till nutid. De kan heller inte förmedla någon abstract, sammanfattning av narrativen, eftersom det nästan alltid är ett narrativ som förmedlas. Läsarkommentarer innehåller därmed alltid mindre spår av en historia (huvuddelen av historien har redan förmedlats i den ursprungliga artikeln). Istället

ges ofta en kortare återberättad version av artikelns innehåll. Kommentarerens fokus ligger istället på att utvärdera den historia som återgetts och därför är historien ”hur ”ofta central eftersom insändarna ägnar sig åt att utvärdera den egna återberättade versionen av artikelns innehåll och laddar den genom att ge historien mening genom egna kommentarer. Anledningen till att insändaren överhuvudtaget anstränger sig för att skicka in en kommentarer är just för att de vill dela med sig av den egna utvärderade historien.

Den andra frågeställningen som ska undersökas genom kvantitativ innehållsanalys lyder:

*2) Finns det återkommande mönster i det sätt på vilket insändarna berättar nationell identitet?*

Undersökningen kategoriserar de insändare som betraktas innehålla berättelser om nationell identitet i olika grupper. Denna undersökning görs för att föra undersökningen vidare till den kvalitativa läsningen. Besvarandet av fråga två har också ett värde eftersom de olika grupperna visar olika koder och symboliska system som används i reproduktionen av den nationella identiteten.

## 4.2 Den kvalitativa innehållsanalysen

Den kvalitativa läsningen har som syfte att undersöka textens narrativa struktur och ämnar besvara uppsatsen tredje huvudfråga:

*3) Hur beskrivs Sverige och den andre i insändarnas berättelser?*

Följande underfrågor, hämtade från Alexa Robertsons metodologiavsnitt i ”Identitetsstudier i praktiken” (s 101, Petersson/Robertson, 2003) ställs kring texternas essentiella, narrativa egenskaper. Jag har modifierat frågeställningarna något för att passa in på insändarnas kommentarer.

*Finns det någon tydlig anspelning på föremål, händelser eller handlingar i författarens ordval som kan tänkas ha symboliskt värde och vilken funktion skulle dessa då ha?*

*Finns det uppenbara motsatspar närvarande i textens semiotiska egenskaper?*

*Vad handlar insändarens kommentar om? Vilken berättelse återges?*

Underfrågorna berör de symboler, teman och fabula som återges i texterna. Robertson ger ytterligare förslag på hur texterna kan rannsakas, men eftersom frågorna riktar sig främst mot TV-nyheter nöjer jag mig med de frågeställningar som berör texternas symboliska värde, dess semiotiska egenskaper och dess teman. Grupperna analyseras en efter en.

Resultaten från den kvantitativa och den kvalitativa analysen kommer sedan att sammanföras i en sammanfattande analys av materialet.



## 5 Analys och resultat

### 5.1 I vilken utsträckning förekommer berättelser om Sverige bland insändarna?

Av 92 insändare bedömdes drygt 51%, eller 47 av 92, bestå av berättelser om Sverige utifrån Seymour Chatmans definition av narrativ. Texterna kommenterade dels vilken tid historien utspelade sig, för det mesta nutid, dels situationen, som utgjordes av Sverige kontra invånarna i utvidgningsländerna i europeisk förändring och deltagarna i historien, vilka var Sverige och den Andre. Historiens handling bestod mestadels av en beskrivning av hur Sverige beter sig. Likheter i historiens orientering och handling mellan artikelserien och många av insändarna är därför stora. I fråga om narrativens diskurs kommenterade samtliga insändare betydelsen av det "svenska" agerandet och stod för det mesta mycket kritiska till det. Den sista variabeln som Seymour Chatman ställer kring narrativens diskurs - det sätt på vilket innehållet förmedlas och mening ges till historien är den punkt där insändarnas kommentarer mest skiljer sig från artikelseriens innehåll. Nationell identitet visade sig i dessa vara fruktbart för att ge mening till historien. Den nationella identiteten användes också i kommentarerna som förklaringsmodell till Sveriges agerande i olika situationer.

De resterande 45 insändarna kommenterade artikelserien på andra sätt, exempelvis genom argument om den fackliga problematiken, beröm av Maciej Zarembas sätt att skriva etcetera. Dessa använde sig dock inte av nationell identitet i sina kommentarer och ges därför inte utrymme i analysen. För den läsare som vill ta del av hela insändarmaterialet finns det att finna på Dagens nyheters hemsida.

(<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1058&a=486429>)

### 5.2 Finns det återkommande mönster i det sätt på vilket insändarna berättar om nationell identitet?

I resultatet från den första undersökningen visade sig omfattningen av berättelser om Sverige. Nedan presenteras sex återkommande mönster som upptäcktes i analysen av fråga två. Flera av insändarna skulle dock kunna passa in i flera grupper. För att underlätta analysen har jag dock valt att sätta en grupp per insändare.

### 5.2.1 Återkommande mönster i berättelser om Sverige

**Grupp 1)** Berättelser om skammen att vara svensk: 10st

**Grupp 2)** Berättelser om utvidgningslänternas invånare som fattiga/svaga: 7st

**Grupp 3)** Berättelser om svensk besserwisserattityd/ översitteri: 6st

**Grupp 4)** Berättelser om svenskt bakåtsträvande: 7st

**Grupp 5)** Berättelser om en utomstående reporter som avslöjar den svenska normen: 8st

**Grupp 6)** Andra berättelser: 9st

Som sagts i teorikapitlet kan ”svensk” ses som ett mångtydigt tecken, ett *element* (Winther Jörgensen och Philips 2000, s 33ff). Olika diskurser konkurrerar om att fastställa betydelsen av ”svensk”. Olika nationella identiteter skapar därmed ett flertal olika ”Andra”. Dessa diskurser innehåller således en mängd symboler och koder som alla vill bestämma vad ”svensk” är i förhållande till den Andre. De återkommande teman som hittades visar exempel på dessa gemensamma koder som rekonstruerar den svenska identiteten. För att på ett djupare plan se vilka koder och mekanismer som spelar in i reproduktionen av nationell identitet analyseras dessa grupper var för sig i kommande avsnitt.

## 5.3 Närläsning av insändarna – hur beskrivs Sverige och den andre i insändarnas berättelser?

I följande avsnitt görs en kvalitativ läsning av texterna för att gå djupare in på vilka symboler och koder som bestämmer vad svensken är.

### 5.3.1 Grupp 1: Berättelser kring skammen att vara svensk

I tio insändare beklagar författarna sin situation i egenskap av svensk och uttrycker skam över sin nationella tillhörighet. Detta uttrycks på följande sätt:

”Jag skäms över att vara svensk”

”Jag skäms som svensk över den behandling vi ger våra gästarbetare”

”...när det gäller kontakterna med Lettland skäms jag över att vara svensk”

”Man skäms över Sveriges beteende”

”(Jo, faktiskt jag skäms att var svensk)”

”Man skulle önska att den inte var sann för att slippa skämmas för att vara svensk”

”Jag skäms över att vara svensk och kommer att söka återfå mitt finska medborgarskap”

”Man skäms å Sveriges vägnar”

”Med andra ord kan man säga att vi svenskar inte har mycket att vara stolta över i vårt förhållande till våra grannar, före detta sovjetstater”

”Jag skäms över att vara svensk. Hoppas att det här skyndar på en uppryckning av den svenska fackföreningsrörelsens moral och avslut av dubbelmoralen, främst inom Socialdemokratiska rörelsen, som ryms under goda begrepp som solidaritet”

Ordet skam är värdeladdat. Skam är något som används för att uttrycka en beklagelse över något redan inträffat. I insändarnas kommentarer uttrycks skammen över deras nationella tillhörighet. Alla tio insändare tar därför på sig skuldbördan i Vaxholmsfallet i egenskap av att de är svenskar. Detta är intressant eftersom det visar den svenska identitetens legitimitet. Även om fackets eller de svenska makthavarnas agerande står långt borta från insändarna visar insändarna tecken på en känsla av gemenskap. Man bär med andra ord skuld för något som inträffar inom nationens ramar. Att uttryck skam för att vara svensk är på intet sätt hotande mot den nationella diskursen. Tvärtom kan det vara ett legitimerande av den trots avsky och kritik gentemot makthavarnas agerande. Samtidigt uttrycker insändarna en gemensam identitet med makthavarna i egenskap av att de är svenskar, förutom i en insändare som protesterar genom att lämna Sverige för att istället kunna identifiera sig med de finska makthavarna.

Samtliga insändare som uttrycker skam över att vara svensk är alla positiva till artikelserien. I detta fall sätts likhetstecken mellan Sverige och svensk media, fackföreningsrörelsen, socialdemokratin, självgod mentalitet och kultureliten etcetera. Dessa instansers handlingar kan ses som symboliska och representativa för svensk identitet. Texternas motsatspar är uppenbart. Man skäms förhållande till invånarna i utvidgningsländerna som är texternas Andre.

### 5.3.2 Grupp 2: Berättelser kring utvidgningsländernas invånare som fattiga/svaga

I den andra gruppen resonerar insändarna kring utvidgningsländernas invånares situation och identitet. Följande kommentarer ges:

”...det svenska översitteriet som är en så stark del av den svenska identiteten att det blir något helt normalt att se ner på andra som lever under sämre ekonomiska förhållande”

”...jag skäms över att det finns svenskar som behandlar ett fattigt grannfolk så nedlåtande”

”Jag uppfattade det hela som ett ärligt försök att hjälpa människor i ett grannland som har det svårt”

”...vilken falskhet och översitteri som de svenska fackliga, politiska och kulturella etablissemangen bemöter människor från det lilla fattiga landet i öster”

”Tack för de omskakande, ögonöppnande artiklarna om vårt förhållande till `främmande makt`, nej... till främmande maktlösa!”

”Har själv varit fackordförande i mer än 20 år, och kunde aldrig drömma om hur ett sådant svek mot solidaritet för de svaga, som byggnads uppenbarligen ägnat sig åt”

”Deras utnyttjande av utsatta människor är inte `tjusigare` än fackets ovilja att bjuda in”

Insändare beskriver letter, som Lavals un Patrtneris anställda var, som fattiga, svaga och maktlösa. Återigen uttrycks sympati för den Andre. Dessa insändares övertygelse är att

Sverige borde agera mer förstående och välvilligt. Motsatsen till den fattiga/svaga parten blir rik/stark. I insändarnas kommentarer är den fattiga/svaga parten försatt i Lettland, vilket gör Sverige till den rika/starka parten. Insändarnas inställning till detta är tydlig, alla uttrycker en motvilja mot den inställning som det rika/starka Sverige har gentemot en svagare part.

I denna grupp används framförallt författarnas ordval symboliskt. ”Fattig”, ”Utsatt”, ”Maktlös” och ”Svag” är ord som många förmodligen skulle betrakta som värdeladdade. Men vad säger de om situationen? Man redogör inte för vad som gör Lettland fattigt, svagt, maktlöst eller utsatt, eller vad i Lettland som gör dess invånare fattiga/svaga. Gruppen letter ses som homogen.

Som tidigare nämnts är välvilja något annat än identifikation. I grupp tre uttrycker insändarna sympatier för Laval un Partneris anställda och invånarna i utvidgningsländerna och en ilska gentemot fackets agerande. Men vad är det då som skiljer välviljan från identifikationen? Om man ska utgå från insändarnas kommentarer, vad skulle välviljan innebära i praktiken? Utländska byggarbetare skulle helt enkelt inte arbeta i Sverige på samma premisser som svenska. Deras arbete i Sverige skulle grundas på ”svensk” välvilja och välgörenhet.

### 5.3.3 Grupp 3: Berättelser om svensk besserwiserattityd/översitteri

Beskrivningar om översitteri som svensk symbolisk kod är temat i följande insändares berättelser.

”Vi, som vet bäst och som länge ansett oss stå högst på de flesta jämförelselistor kontra andra folk och länder, behöver i allra högsta grad få perspektiv på tillvaron”

”Zaremba fångar verkligen det väsentliga i vår svenska inställning och besser wiserattityd”

”Inom dig (Maciej Zaremba, min kommentar) kokar det säkert när du får ta del av hyckleriet som rör den svenska självgodheten”

”Vi är alla delaktiga i den dyrkan av vår egna förträfflighet som eskalerat i och med utvidgningen av EU i österled”

”Att det är någon som vågar sticka hål på den svenska självgodheten om att Sverige är bäst”

”Kan det vara att han (Zaremba) så i grunden blottlägger den svenska debattens (och massmediernas) förljugenhet och vår självdefinierade moraliska överlägsenhet?”

Självgodhet, besserwiserattityd, översitteri, nedlåtande attityd, moralisk överlägsenhet används för att understryka den frustration som uttrycks i insändarnas kommentarer. Dessa egenskaper tillhör svensken. Andra symboliskt laddade uttryck som ”att sätta luppen” på besserwiserattityden eller ”sticka hål” på den svenska självgodheten är något som tillfaller Zaremba, i vilken det ”kokar” vid åsynen av hyckleriet.

En insändaren menar att ”Vi är alla delaktiga i den dyrkan av vår egen förträfflighet...”. Här uttrycks en kollektiv skuldbörda som alla svenskar är del

av. Uttrycket fungerar som en gemensam symbolisk kod. Laclau och Mouffe menar att diskurser interPELLERAR personer med en särskild identitet till vilken hör särskilda förväntningar av ens uppförande (Winther Jørgensen och Philips 2000 s 50f). I insändarens kommentar kan denna ses som skuldbördan som man bör ta del av för att kunna kalla sig svensk.

I texterna ställs flera motsatser till den svenska överlägsenheten, exempelvis gästarbetare, människor som lever under sämre ekonomiska förhållande, Maciej Zaremba etcetera.

#### 5.3.4 Grupp 4: Berättelser kring svenskt bakåtsträvande

Insändarna i följande grupp har jag kategoriserat som berättelser om svenskt bakåtsträvande. Ordet används dock inte i någon av läsarnas kommentarer. Som tema återkommer det däremot i samtliga sju insändarna.

”Det är bara att hoppas att artikelserien,..., väcker Sverige och svenskarna till insikt om hur fel vi ofta beter oss i den nya `Europa-rollen`”

”De (en lettisk portier och en baltisk/ev rysk servitris på ett hotell i London) var inte de enda – det verkar ha rört sig mycket inom servicenäringsen i London under senare år”

”Tack för en artikelserie som i klarspråk visar på de mothållande krafter som finns mot den förändring och utveckling av hela Östersjöområdet, som borde vara det perspektiv vi skall ta, om vi skall ha en `hemmamarknad` i framtiden”

”Tänk och agera Europeiskt eller lämna EU!”

”Vi känner oss hotade eftersom folk i Nya Europa är hungrigare än vi är och vi är inte beredda att dela med oss, inte officiellt i alla fall”

”Fegis-Sverige skall bara plocka russin ur kakan”

”Jag blir än mer övertygad om att det europeiska samarbetet måste handla mer om att dela med sig, att släppa sina, i Sveriges fall fackliga och socialdemokratiska, käpphästar”

Symboler som att ”plocka russin ur kakan” eller invånare i det Nya Europa som ”hungrigare än vad vi är” förstärker berättelsernas meningsskapande.

Sverige ställs här mot resten av EU och de länder som i enligt insändarna agerar ”europeiskt”. Insändarnas gemensamma ståndpunkt är att Sverige inte anpassar sig efter den nya Europarollen. I detta fall uttrycker flera av insändarna att man som svensk bör identifiera sig mer med Europa. Sverige ställs här mot Europa, vi ställs mot den Andre. Koden som upprätthåller den svenska identiteten är det svenska bakåtsträvande. Den europeiska identiteten däremot ser framåt.

Insändarna ser det europeiska beteendet som eftersträvansvärt, som ett fall av positivt särskiljande. Samtidigt representerar insändarna sig själva diskursivt mot Europa. Uttrycken kan sammanfattas följande: Vi vill vara *som* européer, därmed är inte sagt att vi *är* européer.

### 5.3.5 Grupp 5) Berättelser kring en utomstående reporter som avslöjar den svenska normen

Den utomstående parten, Maciej Zaremba, utgör stoffet till följande berättelser. Hans självklara motpart är den svenska normen som han så skickligt avslöjar, ibland tack vare att han är född i Polen.

”Det är inte många människor som vågar trotsa den politiska korrektheten och gå emot det invanda och kvävande socialdemokratiska åsiktstäcket som lagt sig som en våt filt över all svensk debatt. Men Maciej Zaremba vågar.”

”Sverige behöver fler artikelserier av detta slag, det får vara slut på den vinklade rapportering som Zaremba så skickligt avslöjar”

”... slutligen heder åt Zaremba som blottlägger Sveriges blinda fläckar som alla andra verkar ha missat”

”Jag välkomnar verkligen denna artikelserie och hoppas att Maciej Zaremba med sina, av svenska filter ofärgade ögon, fortsätter granska detta korrupta och ensidiga system”

”Tänk om det fanns fler Maciej Zaremba som vågar ta bladet från munnen. Som behärskar konsten att återge denna eviga byk i text av det svenska samhället; dubbelmoralen, överallt finns den impregnerad i våra politiker”

”Jag arbetar som familjeläkare och ser Maciej Zarembas verk som den sanna berättelsen om problematiken skrivet på det bästa sättet”

”...det ska till en person från östra Europa för att avslöja den svenska dubbelmoralen i allmänhet och vänsterns i synnerhet”

”Mytkrossaren Maciej Zaremba blottlägger ytterligare ett stycke av den svenska fasaden – obönhörligt, utomordentligt!”

Den gemensamma berättelsen lyder följande: Sverige är ett land som sjuder av dubbelmoral, politisk korrekthet, myter etcetera. Ibland beror denna korrekthet/dubbelmoral på politikerna, ibland finner man den implementerad i svensken. Svenskarna lider av oförmåga att avslöja situationen. Därför kommer det en utomstående part som klarsynt talar om för svenskarna hur det ser ut. Klarsyntheten beror i vissa fall på att personen ifråga är befriad från socialdemokratiska åsikter, i andra fall för att den utomstående parten är född i Polen. Symboliskt laddade ord förekommer på en mängd ställen, exempelvis ”det invanda och kvävande socialdemokratiska åsiktstäcket” eller ”Mytkrossaren Zaremba”.

Det är trotsat, det vill säga Zarembas artikelserie, som står som objekt för insändarnas sympatier. Berättelsen som läsarna återger handlar helt enkelt om ett land där ett partis åsikter står för den svenska politiska korrektheten och en frisk fläkt, Zaremba, som vågar trotsa detta. Trots att Sverige i denna insändare inte ställs mot den ”andre” finns det tydliga tecken på att en beskrivning om en sammanhållen nationell grupp. Zaremba återges som ett sändebud som ”vi svenskar” behöver för att våga trotsa den svenska normen.

En person från östra Europa, visserligen med svenskt medborgarskap, men utan svensk nationstillhörighet, tillhör inte den svenska identiteten och kan därför avslöja den rådande dubbelmoralen och korrektheten. Nationstillhörigheten, som i detta fall inte handlar om medborgarskap, blir därmed en essentiell egenskap vilken skiljer sig från de svenska egenskaperna. En uppenbar motsats gentemot svensk dubbelmoral existerar därför i viss mån, Zaremba, som med klarsynthet avslöjar dubbelmoralen i sina artiklar.

### 5.3.6 Grupp 6: Andra berättelser

Resterande insändare återger följande berättelser om svensk identitet.

- ”Och vi bör ta emot dem med öppna armar, för de behövs här i landet”
- ”Jag har inte hela historien men jag vet hur svensken tänker om letter”
- ”Att visa solidaritet med dessa människor gör vi inte genom att utestänga dem från vår arbetsmarknad”
- ”Förut visste jag inte, om svenskarna kan alls förstå balt. Nu vet jag, att de kan, om de försöker”
- ”En fin undersökande journalistik och det som är kanske viktigast – empati och försök att förstå den andre”
- ”Tusen tack, Maciej, för den skarpa analysen av Sveriges förhållande till Lettland. En välbehövlig spark i magen för oss alla. Den svenska flatheten och ljumheten handlar inte bara om flyktingpolitiken, utan om en ovilja att se och känna överhuvudtaget”
- ”När vi svenskar arbetar utomlands får vi vackert följa de villkor som gäller där”
- ”Sammanfattningsvis var det en upplevelse som jag inte varit med om när vi anlitat annan arbetskraft, oftast svensk”
- ”Det är självklart att de flesta svenskar hellre betalar samma summa vitt till en balt än svart till en svensk. På köpet får man en byggjobbare som kommer i tid, gör jobbet klart innan han påbörjar nästa och till och med vill göra `småjobb` under 50000”

I grupp sex framställs svenskarna återigen som en sammanhållen grupp. Den gemensamma nämnare här utgörs i några fall av tankar om den Andre. Svenskarna kontra den Andre utgör motsatsparet, även om historierna har olika teman och karaktär.

I tre insändare är temat att förstå den Andre, det är i regel inget som svenskar gör. Svenskarna uppmanas att i alla fall försöka förstå den Andre. Vad det är som ska förstås hos den Andre nämns inte.

Den Andre består i två insändare av baltisk, rysk och ukrainsk arbetskraft. Återigen exemplifieras ett positivt särskiljande. Den utländska arbetskraften är bättre än den svenska. Som tidigare nämnts kan det positiva särskiljandet, trots sin karaktär, faktiskt bidra till att integrationen motverkas. Insändarna som använder sig av denna berättarform har säkert inte detta i åtanke. Men som tidigare nämnts uttrycker särskiljande alltid en gräns, vilken i sig motverkar integrationen.

I den sista gruppen används inte symboler lika flitigt som i de andra grupperna, förutom beskrivningen av svensk ”flathet” och ”ljumhet”. Samtidigt tyder berättelserna på svenskar som en sammanhållen grupp med gemensamma egenskaper som vi tillsammans bör arbeta på för att förbättra.

## 5.4 Sammanfattande analys

Identiteter skapas hela tiden. Insändarsidor har visat sig vara ett forum för rekonstruktionen av identiteter och exkluderingen av den andre. Detta görs säkerligen inte alltid med exkludering i åtanke. Många av insändarna har visat sig mycket positiva till integration och har i de flesta fall uttryckt sympati för den Andre. Den kvalitativa läsningen visade dock omfattningen av berättelser som

verktyg i återskapandet av nationell identitet. Berättelser fungerar som förmedlare av koder och symboler som används i rekonstruktionen av "svenskhet". Vi har i närläsningen av insändarna sett hur "svensk" uppstått som mästersignifikant och hur de olika "svenska" identiteterna etableras relationellt, alla grupper har tagit upp exempel på vad svensken liknar och vad svensken skiljer sig från. De sociala identiteter har i insändarna förmedlats genom narration alltså genom olika berättelser. Gruppen "svenskar" har narrativt använt sig av inkluderings- och exkluderingsstrategier i sitt eget identitetsskapande. Det ligger därmed en maktaspekt i hur man berättar kring nationell identitet eftersom de inkluderade gynnas av de möjligheter den svenska diskursen ger medan de exkluderade missgynnas. Man har därmed inte rätt till lika subjekspositioner eftersom "svensk" ger möjligheter till andra positioner än vad exempelvis "lett" ger. En svensk blir därmed kallad en potentiell bidragstagare och letten en potentiell "social turist".

I 47 av 92 insändare återges berättelser om svensk identitet. Dessa har kategoriserats i olika grupper, vilka använder sig av olika symboliska koder i form av berättelser för att representera den egna och den Andres nationella identitet. Dessa berättelser är exempel på uttrycken, manifestationerna och mekanismerna som samspelar vid reproduktionen av nationell identitet, om än på mikronivå. I integrationsprocessen kan det ständiga återskapandet av nationell identitet innebära problem. Integration innebär alltid, som Cederman tydligt visar ett visst mått av exkludering. En gräns byggs därmed i takt med återskapandet av den nationella identiteten upp mellan olika nationella grupper. Att ständigt identifiera sig utifrån sin nationella tillhörighet istället för utifrån intresse, yrkesroll, ålder etcetera skapar på så sätt problem i den europeiska integrationsprocessen. Detta gäller naturligtvis också på ett globalt plan. Även i de mest positiva insändarnas historier upprätthålls gränsen mellan vi och den andre. I grupp fyra visar insändarna tydliga tecken på positivt särskiljande. Som jag tidigare nämnt kan det positiva särskiljande motverka integration. Ett annorlunda görande innebär alltid en gräns. Visst kan positivt särskiljande tyda på att man inspireras av den andres egenskaper och vill sträva dit själv. Men, det kan också vara så att den egna identiteten skapas just genom de egenskaper som beskrivs som dåliga i förhållande till den Andres. De "svenska" egenskaperna kan vara ett naturligt led i en svensk diskurs där rädslan att tala om det egna i alltför positiva ordalag anses som skamligt. Därför kan det i vissa sammanhang hävdas att Sverige inte är nationalistiskt. Vad man i sammanhanget menar med nationalism bör diskuteras. Likväl tyder berättelser om negativa "svenska" egenskaper på sammanhållen nationell identitet. Positivt särskiljande blir alltså ett sätt att upprätthålla gränserna, oavsett om historierna har ett medkännande och sympatifyllt drag.

De "fyra friheterna", som ligger till grund för inre marknaden är ett mål i den europeiska integrationsprocessen. Dessa kräver samma förutsättningar till samarbete. Ett medlemskap och integration med de övriga EU-länderna är inte samma sak, vilket visade sig i Vaxholm. Att konflikten i Vaxholm har fackliga orsaker är dock klart men frågan är om gränserna varit så tydliga om det existerat identitetsskapande över nationsgränserna. En känsla av gemenskap blir därmed en



förutsättning för fri rörlighet. För när integrationspolitiken inte fungerar faller också förutsättningarna för den inre marknaden – fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer. Därför är skapandet av nya identiteter av allra största vikt. Känslan av gemenskap är inte bara en viktig förutsättning för det ekonomiska samarbetet, som tidigare är det en viktig beståndsdel för att förebygga konflikter. Studiet av berättelser ligger på mikronivå när vi undersöker den nationella identiteten. Dessa studier kan inte ersätta de studier som görs på makronivå, men de kan utgöra ett komplement till dessa just genom att de säger oss något om de diskurser vi befinner oss i. och, det är när vi blivit medvetna om diskurserna som möjligheterna till förändring infinner sig.

## 5.5 Slutdiskussion

För att integrationen ska bli en realitet i Europa krävs att gränserna som sätts upp gentemot de nya utvidgningsländerna upphävs. Särskiljande, antingen det är positivt eller negativt fungerar som exkluderingsmekanism vilket är motsatsen till integration. De berättelser som uppsatsen har analyserat, ex berättelser om svenskt bakåtsträvande kontra framåtanda i utvidgningsländerna visar hur man i berättelser och beskrivningar reproducerar den nationella identiteten och samtidigt rekonstruerar gränserna mellan Sverige och utvidgningsländerna. Detta synsätt blir därför nödvändigt att bryta sig loss från om integration inom EU i framtiden ska blir verklighet.

Men hur ska då detta ske? Jag har inte som ambition att komma med några utsagor om hur den nationella identiteten kan minskas till fördel för en europeisk identitet där EU:s medlemsländers invånare finner den starkaste gemenskapen över landsgränserna. Däremot vill jag diskutera de faktorer som reproducerar gränser mellan Vi och den Andre. Och, eftersom berättelser står som analysobjekt skulle jag vilja också pröva dess betydelse genom att berätta nya berättelser. Detta gäller på alla nivåer. Naturligtvis får de berättelser som publiceras i media eller som återges av makthavare i regel större spridning än de som berättas i ett vardagligt samtal mellan två vänner. Därmed är inte sagt att berättelser på mikronivå inte har betydelse. Som jag har försökt visa verkar vi alla inom olika diskurser och det är först när vi blivit medvetna om dem som chansen till förändring infinner sig. Som tidigare nämnts – diskurserna är kontingenta – möjliga men inte nödvändiga. Därför är det också viktigt att ställa upp normativa utgångspunkter för att klargöra var förändringen bör ske. Integration har i uppsatsen getts som ett värde att sträva efter. Vilka berättelser bör då återges för att underlätta integration? Naturligtvis sker inte vardagliga samtal alltid med fokus på förändring. Vi verkar alla inom diskurser, så också våra samtal. Därför inrättas också våra spontana berättelser inom de regler diskurserna sätter. Men med medvetenhet om diskurserna, hur kan vi berätta i strävan efter integration? Exempelvis är det naturligtvis viktigt att fundera över vilka egenskaper man tilldelar en nationell grupp. Vad är egentligen fakta och vad är förkunskap? Och vilka egenskaper tilldelar vi den Andre för att våra egna egenskaper ska stå

tydliga? Vilka symboliska koder återger vi i berättelser om oss själva och hur ställs dessa gentemot den Andre? Men kanske viktigast, varför tilldelar vi gemensamma egenskaper utifrån nationalitet? Är det självklart att en lettisk pianist och en lettisk förskollärare som bor i samma trappuppgång i Riga har mer gemensamt än deras kollegor i Sevilla? Identitet ger mening åt världen och ger människan förståelse om hennes plats i helheten. Därför är uppluckring av identitet som sådan inte något att sträva efter. Men med tanke på de gränser som vi sett sättas upp av den nationella diskursen, finns det andra identiteter vi kan finna mening i och som sträcker sig över nationsgränserna? En intressant fråga utifrån Vaxholmsfallet är huruvida nationella regler och fackliga avtal skulle spela en sådan tung roll om det hade existerat en känsla av gemenskap med invånarna i utvidgningsländerna?

Jag har i uppsatsen försökt visa hur diskurserna yttrar sig på mikronivå genom att studera insändares berättelser. Berättelserna fungerar som en manifestation och en mekanism i reproduktionen av nationell identitet. Jag har genom teorikapitlet visat hur den nationella identiteten i sig innebär en gränssättning gentemot en annan. På så sätt kan återskapandet av nationell identitet få negativa effekter för integrationen, både på det europeiska och på det globala planet.

## 6 Referenser

Brune, Ylva 2000. *Stereotyper i förvandling : svensk nyhetsjournalistik om invandrare och flyktingar*. Stockholm: Utrikesdepartementet, Regeringskansliet

Cederman, Lars-Erik 2001. *Constructing Europe's identity*. London: Lynne Rienner Publishers

Lundquist, Lennart 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur

Peterson, Bo - Robertson, Alexa (red) 2003. *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber

Riessman Kohler, Catherine 1993. *Narrative Analysis*. Newbury Park: SAGE Publications

Stråth, Bo (red) 2000. *Europe and the other and Europe as the other*. Bryssel: P.I.E –Peter Lang

van Dijk, Theun A 1988. *News as discourse*. Hillsdale: Erlbaum, cop

van Dijk, Theun A 1991. *Racism and the press*. London: Routledge

Westberg, Jacob 2006. *Integration som problemlösning*. Stockholm: SNS förlag

Winther Jørgensen, Marianne – Philips, Louise 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

### Artiklar

Zaremba, Maciej 2005. ”Den polske rormokaren” – artikelserie i fem delar, publicerade i Dagens Nyheter ht 2005

Del 1: Spöket kör en liten bil med utländska skyltar. Uppdatering nätupplagan 2005-11-10

Del 2: Skolbygget blev ett europeiskt ödesdrama. Uppdatering nätupplagan 2005-11-11

Del 3: I landet Nenezimigs är det inte så noga. Uppdatering nätupplagan 2005-11-15

Del 4: Hur spöket ser ut beror på vem som tittar. Uppdatering nätupplagan 2005-11-17

Del 5: Den svenska modellen tål inge frestelser. Uppdatering nätupplagan 2005-11-19

<http://www.dn.se/rormokaren>

Andersson, Bosse 2005 ”Konflikten i Vaxholm”  
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=486471>; 2005-11-11;

### **Insändare till ”De polske rörmokaren”**

<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1058&a=486429> 2006-05-16

### **Internetkällor**

Alvstam, Claes-Göran 2006. Nationalencyklopedin och Språkdata

[http://www.ne.se/jsp/search/printarticle.jsp?i\\_art\\_id=211994&i\\_sect\\_id=211994](http://www.ne.se/jsp/search/printarticle.jsp?i_art_id=211994&i_sect_id=211994).

2006-05-16

Cramér, Per 2006. Nationalencyklopedin och Språkdata.

[http://www.ne.se/jsp/search/printarticle.jsp?i\\_art\\_id=113582&i\\_sect\\_id=113582](http://www.ne.se/jsp/search/printarticle.jsp?i_art_id=113582&i_sect_id=113582).

2006-05-16

